

‘Gevaarlijke’ mannen en ‘sterke’ vrouwen Curaçaose moeders als verborgen kracht in de strijd tegen criminaliteit

Marion van San*

‘Ze weet dat hij soms gewelddadig is. Ze weet dat omdat ze zelf vaak geslagen wordt. Ze weet ook dat hij er, naast haar, verschillende andere vriendinnen op na houdt. En toch houdt ze van hem. En is ze bereid om alles voor hem te doen, ook als ze daarmee de grenzen van de wet overschrijdt. Alles wat ze voor hem doet, doet ze uit liefde.’

Dit is niet het verhaal van een van de vrouwen die ik de laatste jaren tijdens mijn zoektocht naar de wortels van de misdaad onder Curaçaose jongeren ben tegengekomen. Het is het verhaal van Lynda Milito, een Amerikaanse vrouw, afkomstig uit een Grieks-Russische familie, die op jonge leeftijd verliefd werd op een man die gekozen had voor een leven in de misdaad, en die na zijn huwelijk toetrad tot de Gambino’s, een beruchte maffiafamilie uit New York (Milito, 2003).

Het relaas van Lynda Milito is maar één voorbeeld in een hele lange rij biografieën die de laatste jaren zijn verschenen over vrouwen die aan de zijde hebben gestaan van een man die deel uitmaakt van de georganiseerde misdaad. Wat veel van deze verhalen gemeenschappelijk hebben, is dat de vrouwen waar het hier over gaat zich aangetrokken voelen tot mannen die hen een beter leven kunnen bieden dan het leven dat ze tot dan toe geleid hebben. Het zijn één voor één vrouwen die onder weinig florissante omstandigheden zijn opgegroeid. Ze zijn vaak afkomstig uit grote gezinnen, hun ouders hadden veel moeite om de eindjes aan elkaar te knopen en de toekomst zag er voor velen onder hen somber uit. Zo werd Virginia Hill, de minnares van Bugsy Siegel, befaamde maffiafiguur uit het Amerika van de jaren dertig, ten tijde van haar relatie met hem door een Amerikaans blad uitgeroepen tot de meest succesvolle vrouw van Amerika. Wat echter maar weinig mensen wisten was dat Virginia Hill zich op een wonderbaarlijke manier had weten te ontworstelen aan de armoede waarin zij was opgegroeid. Haar familie was zo arm dat zij tot op de leeftijd van zeventien jaar nooit een paar schoenen had gedragen, omdat haar ouders het eenvoudigweg niet konden betalen. Tijdens haar relatie met Siegel was Virginia Hill een megaster, die met haar glamoureuze levensstijl veel jonge vrouwen tot voorbeeld diende.

Deze vrouwen, die de vriendinnen, minnaresses en echtgenotes waren van mannen die deel uitmaakten van de maffia, hebben niet alleen hun armoedige

achtergrond gemeenschappelijk maar het waren één voor één vrouwen die hielden van het snelle en flitsende leven waarin sprake is van mooie auto's, trendy restaurants, oogverblindende juwelen en peperdure designerkleding. Maar meer nog dan de financiële voordelen die deze relaties hen opleverden, voelden deze vrouwen zich om andere redenen aangetrokken tot mannen die carrière hadden gemaakt in de onderwereld.

Zo vertelde Arlyne Brickman, die verschillende relaties had met mannen die deel uitmaakten van de New Yorkse maffia, tegen de auteur die een boek over haar schreef, dat ze zich van jongs af aan had aangetrokken gevoeld tot 'gevaarlijke' mannen (Carpenter, 1992). Georgia Durante (1998) beschreef in een boek dat gewijd was aan haar leven aan de zijde van verschillende bekende maffiosi, de sensatie die zij ervoer wanneer zij dicht bij een man stond die anderen angst kon inboezemen. En Virginia Hill voelde zich op een onbeheersbare manier aangetrokken tot Bugsy Siegel. Zij werd volgens de auteur die een boek aan haar wijdde, geteisterd door de karaktertrek waar bijna alle vrouwen van maffiosi onder leden, namelijk dat zij geweld en passie aan elkaar gelijk stelden. Siegel was waarschijnlijk de meest gewelddadige man die Virginia Hill in haar leven had ontmoet. Maar voor haar was hij tegelijkertijd de meest hartstochtelijke man die ze ooit had gekend (Edmonds, 1993: 109).

Het verhaal van de vrouwen van bekende maffiosi vertoont grote overeenkomsten met dat van de Curaçaose vrouwen waar ik de laatste vijftien jaar onderzoek naar heb gedaan. Ook deze vrouwen voelen zich in belangrijke mate aangetrokken tot 'gevaarlijke' mannen. En hoewel de meerderheid van de Curaçaose mannen die in de drughandel opereren, er nooit in zal slagen om door te dringen tot de hogere regionen van de misdaad, is het principe van de aantrekkingskracht die zij op vrouwen uitoefenen hetzelfde. Ook bij deze mannen wisselen geweld en hartstocht elkaar in een snel tempo af, waardoor zij onweerstaanbaar zijn voor de vrouwen in hun omgeving. Overigens oefenen 'gevaarlijke' mannen niet alleen aantrekkingskracht uit op Curaçaose en Italiaanse vrouwen, maar is het een universeel gegeven dat vrouwen zich aangetrokken voelen tot dit soort mannen.

Het zou uiteraard te ver gaan om de criminaliteit van Curaçaose mannen op een lijn te stellen met de misdaden zoals die gebeuren binnen de maffia. De misdaden gepleegd door de maffia, zijn namelijk van een heel andere orde dan wat er zich binnen de Antilliaanse drugscircuits afspeelt. Maar toch zijn de twee groepen niet helemaal onvergelijkbaar. Italianen die vanuit arme streken naar Amerika migreerden en daar in de misdaad terecht kwamen, en Curaçaose mannen die hetzelfde deden vanuit de Antillen, hebben in ieder geval hun achtergrond van armoede gemeenschappelijk. Daarnaast bleven beiden, ondanks het feit dat ze gemigreerd waren naar een land overzee, warme banden onderhouden met het land van herkomst, waardoor hun criminaliteit in belangrijke mate een transnationaal karakter kreeg. Ook de vergelijking tussen de rol die vrouwen binnen beide groepen spelen – en met name de betrokkenheid die zij mogelijk hebben bij de criminele activiteiten van hun mannen – is frappant.

Over de stimulerende rol die vrouwen spelen bij de misdaden die door hun mannen worden gepleegd, is nog niet zo veel geschreven. In de literatuur wordt er meestal van uitgegaan dat vrouwen mannen vooral ontmoedigen om criminaliteit te plegen en het is al vaak gebleken dat er geen betere remedie is tegen een criminele carrière dan 'een fatsoenlijke vriendin' (Bovenkerk 2003: 267). Daarnaast wordt er meestal vanuit gegaan dat vrouwen, als zij het al doen, enkel en alleen onder invloed van de mannen in hun leven de misdaad ingaan. Maar de vraag is of omgekeerd vrouwen ook niet een stimulerende invloed op de criminaliteit van mannen kunnen uitoefenen. Over deze relatie is echter, zoals ik al zei, in de literatuur weinig bekend. Dat is in mijn ogen een belangrijk hiaat omdat de manier waarop door vrouwen wordt aangekeken tegen de misdaden van hun mannen ons wellicht veel kan leren over de criminaliteit van hun nakomelingen.

In deze bijdrage laat ik zien hoe het komt dat vrouwen die zich aangetrokken voelen tot 'gevaarlijke' mannen, die opereren binnen de misdaad, vroeg of laat in veel gevallen zelf bij criminaliteit betrokken raken. Ik zal daarbij op verschillende plaatsen de vergelijking maken tussen vrouwen die aan de zijde hebben gestaan van maffiosi en Curaçaose vrouwen wier mannen in de drugs-handel opereren. Vervolgens ga ik in op de gezinnen waarbinnen zich dit afspeelt en wil ik laten zien welke invloed moeders hebben op hun kinderen. Het feit dat vrouwen zich aangetrokken voelen tot 'gevaarlijke' mannen leidt namelijk vaak tot een opvoeding waarbij jongens opgevoed worden tot 'gevaarlijke' zonen die op hun beurt op latere leeftijd weer aantrekkingskracht uitoefenen op vrouwen. Aan het eind van mijn betoog zal ik uiteenzetten hoe deze vicieuze cirkel kan worden doorbroken.

Vrouwen als onwetende partners aan de zijde van een man in de misdaad

In de vroege literatuur over georganiseerde misdaad heeft lange tijd het idee geheerst dat vrouwen slechts in zeer beperkte mate op de hoogte waren van de activiteiten van hun mannen. Vooral binnen de Cosa Nostra, de Siciliaanse maffia, werden vrouwen zo veel mogelijk buiten de zaken gehouden. Maffiazaken aan vrouwen toevertrouwen betekende immers verraad aan de eed van trouw aan Cosa Nostra. Maar in de praktijk was het niet gemakkelijk om vrouwen buiten de *business* te houden, zoals de beroemde Italiaanse maffiadeskundige, Pino Arlacchi (1993), in zijn boeken heeft laten zien. Veel van de vrouwen die met maffiosio trouwden, kwamen immers zelf uit maffiafamilies, hadden Cosa Nostra met de paplepel ingegoten gekregen en waren daarom als geen ander op de hoogte van de leefwereld van deze mannen. Ondanks dit gegeven werden deze vrouwen in de literatuur toch veelal beschreven als zij die het huishouden draaiende hielden, voor de kinderen zorgden en die te allen tijde ten dienste stonden van hun man.

Een van de redenen waarom lange tijd geloof werd gehecht aan het feit dat vrouwen niet op de hoogte of maar zeer beperkt op de hoogte konden zijn van de activiteiten van hun mannen, heeft te maken met het gegeven dat veel van het onderzoek gebaseerd is op de uitspraken van mannen die in de onderwereld opereerden. Deze mannen vertelden de experts van de maffia, die zelf meestal mannen waren, dat vrouwen formeel en praktisch uitgesloten waren van lidmaatschap van de organisatie. Sterker nog, een van de inwijdingsrituelen die van de kandidaat een man van eer maakten, hield in dat hij een eed moest afleggen, waar de rol van de vrouw in opgenomen was. Een belangrijke regel was namelijk dat mannen niet met vrouwen spraken over zaken die binnen de organisatie speelden. De zeldzame commentaren die door mannen binnen de onderwereld over vrouwen werden geuit, gingen volgens Renate Siebert, die veel over de rol van vrouwen binnen de maffia heeft geschreven, dan ook meestal in dezelfde richting: zij omschreven de vrouwen als iconen van de mannelijke verbeelding, als volledig toegewijd aan hun gezin en als voorbeeldige moeders en gehoorzame echtgenotes die niet op de hoogte waren van hun gewelddadige activiteiten (Siebert, 2001: 10). Veilig beschermd achter een sluier van onwetendheid, werd van vrouwen verondersteld dat zij slechts een passieve getuige waren van de zaken waarin hun man verwickeld was (Longrigg, 2004: vii). Als echtgenote, maar ook als dochter, zuster of moeder gaven deze vrouwen bovendien geloofwaardigheid aan de schimmige activiteiten van hun man, vooral wanneer deze schuil gingen achter een façade van respectabiliteit (Siebert, 1996: 110). Binnen de Curaçaose groepen waar ik onderzoek naar heb gedaan, is er niet zoiets als een eed van trouw, waarin de rol van de vrouw is opgenomen, zijn er geen inwijdingsrituelen en is er überhaupt geen sprake van een organisatie zoals wij dat zien bij Cosa Nostra bijvoorbeeld. Maar ook binnen de Curaçaose groepen lijkt het er op het eerste gezicht op alsof vrouwen buiten de mannezaken worden gehouden. De vraag is echter of deze veronderstelling gegrond is.

Dat er in beide bevolkingsgroepen altijd zo weinig geloof is gehecht aan de rol die vrouwen spelen binnen de misdaad, heeft daarnaast vooral te maken met de wijze waarop tegen de vrouw wordt aangekeken. In beide samenlevingen wordt traditioneel immers veel waarde gehecht aan het moederschap en dat is dan ook wat een vrouw hoort te zijn (Ingrasci, 2004: 9). Curaçaose en Italiaanse vrouwen uit de lagere klasse zijn in de eerste plaats moeder en houden zich niet bezig met criminele activiteiten, maar met de opvoeding van hun kinderen. Zij zijn niet op straat te vinden, waar het allemaal gebeurt, maar houden zich bezig met het huishouden en doen alles om het hoofd boven water te houden. Door deze veronderstellingen heeft lange tijd het idee geheerst dat vrouwen maar weinig wisten over de activiteiten van hun mannen (Dino, 2004).

Gaandeweg de jaren ging dit idee echter steeds meer vervagen en werd duidelijk dat de scheiding tussen thuis en de criminele activiteiten van de mannen veel minder strikt was dan altijd werd aangenomen. Uit het onderzoek dat in de jaren die daarop volgden, werd gedaan, bleek namelijk dat de echtgenotes

van maffiamannen steeds meer lucht begonnen te krijgen van waar hun mannen zich mee bezighielden. Vanaf dat ogenblik werd het steeds meer en meer gangbaar om bij de rol van de vrouw als onwetende partner aan de zijde van haar man vraagtekens te zetten en gingen er stemmen op om het beeld van de vrouw binnen de georganiseerde misdaad te herzien (zie onder meer Grazioso, 2001). Zo werd de vraag opgeworpen of vrouwen werkelijk zo onwetend en onschuldig waren als aanvankelijk werd gedacht. Waren zij niet degenen die de ideologie van de eer levend hielden en hun mannen herinnerden aan hun plichten om te reageren met geweld als dat nodig werd geacht? (Bovenkerk 2003: 270). En waren zij het niet die de maffiacultuur overbrachten op hun zonen? (Siebert, 1996). Was de vrouw als belangrijkste opvoedster niet ook degene die waarden die gunstig staan ten aanzien van misdaad doorgaf aan haar kinderen? En was met andere woorden de literatuur waarbij uitgegaan werd van een minimale betrokkenheid van vrouwen bij de misdaad van hun mannen niet aan een herziening toe?

Van ondersteunende naar actieve rol van vrouwen binnen de misdaad

Naast het heersende beeld dat vrouwen maar zeer beperkt op de hoogte waren van de activiteiten van hun mannen heerste lange tijd het idee dat zij zelden of nooit zelf betrokken waren bij criminaliteit. In een historische studie over georganiseerde misdaad in het New York van de jaren twintig kwam Alan Block (1979) echter als een van de eersten tot de conclusie dat vrouwen wel degelijk opereerden als zogeheten hoerenmadammen, woekeraarsters, dievegges en helers, die investeerden in onroerend goed en de seksindustrie in de achterbuurten. Hij bekritiseerde de literatuur waarin vrouwen die zich met criminaliteit inlieten, vooral werden omschreven als het slachtoffer van brutale mannen. Andere auteurs die tot dezelfde conclusie kwamen, volgden, waardoor de rol van vrouwen binnen de misdaad zich steeds meer begon af te tekenen.

In mijn onderzoeken van de laatste jaren over Curaçaose vrouwen die aan de zijde leven van mannen die in de drugseconomie opereren, heb ik ontdekt dat ook bij deze vrouwen op het eerste gezicht van betrokkenheid bij de drugs-handel van hun man weinig sprake is. Maar dat laatste is maar schijn. Vooral de laatste jaren heb ik immers kunnen waarnemen hoe steeds meer vrouwen binnen de *drugsbusiness* een steeds belangrijkere rol zijn gaan spelen. Vaak is dat samen met de man in hun leven, maar ook slagen vrouwen er in toenevende mate in zelfstandig een handel op te zetten. Daarnaast is gebleken dat vrouwen die aan de onderkant leven, uit eigenbelang, vaak het criminele gedrag van hun man ondersteunen en faciliteren en het hierdoor mede in stand houden.

Wat opmerkelijk is, is dat vrouwen binnen de maffia vooral vanuit de domestieke sfeer betrokken raakten bij criminaliteit, wat ook gezegd kan worden

van Curaçaose vrouwen die deel uitmaken van drugscircuits in Nederland en op Curaçao. Vrouwen van de Napolitaanse Camora bijvoorbeeld waren lange tijd onderdeel van een ondersteunend systeem, waar zij vanuit de huishoudelijke sfeer in toenemende mate ingezet werden bij de criminele activiteiten van de familie (Siebert, 1996). Op het ogenblik dat de Camora veranderde in een efficiënte, moderne, geldvergaende machine, met een flexibele structuur, veranderde het gedrag van vrouwen die er deel van uitmaakten eveneens. In het algemeen kan men stellen dat de gewijzigde rol van vrouwen binnen de Camora een reflectie is van bredere veranderingen in de *civil society*. Vrouwen in de Napolitaanse samenleving raakten immers steeds meer geëmancipeerd wat zich onder andere liet afmeten aan het aantal vrouwen dat overging van het werk binnen de private naar de publieke sfeer (Allum, 2007: 10).

Ook Curaçaose vrouwen zijn de laatste jaren vooral vanuit de domestieke sfeer in toenemende mate betrokken geraakt bij criminaliteit en kwamen vanuit de ondersteunende rol die zij vervulden steeds meer op de voorgrond. Anders dan bij vrouwen die deel uitmaakten van de Napolitaanse maffia heeft dat niet zozeer te maken met het feit dat zij steeds meer geëmancipeerd raakten en overstapten van de private naar de publieke werksfeer. De laatste jaren is namelijk de arbeidsparticipatie van Curaçaose laaggeschoolde vrouwen nauwelijks toegenomen. Dat deze vrouwen zich in toenemende mate zijn gaan bezighouden met criminaliteit heeft dus niet zozeer te maken met hun emancipatieproces, als wel met de Gelegenheidsstructuur die is ontstaan aan het eind van de jaren negentig om via drugssmokkel grote sommen geld te verdienen (Van San et al., 2007). De vrouwen die zich met deze smokkel bezighielden, zijn immers over het algemeen sterk gemarginaliseerde vrouwen die de verleidingen van de drugshandel niet konden weerstaan. Het is vooral de economische kwetsbaarheid van deze vrouwen die tot een stijging van hun deelname aan de criminaliteit heeft geleid, en niet hun toegenomen emancipatie.

Het opvoeden van jongens tot ‘gevaarlijke’ zonen

Maar er is een ander punt waarom vrouwen altijd belangrijk zijn geweest en nog steeds zijn binnen de maffia en waarom ze ook binnen de Curaçaose drugscene van grote betekenis zijn en zullen blijven. Als belangrijkste opvoedsters binnen het gezin zijn zij namelijk degenen die zorgen dat hun zonen de waarden worden bijgebracht die van belang zijn om een ‘gevaarlijke’ zoon te worden.

Uit een groot deel van de maffialiteratuur blijkt dat een van de belangrijkste rollen die de moeder speelt die van opvoedster is, waardoor zij er mede voor zorgt dat de organisatie blijft voortbestaan. In *La grande madre mafia* van Silvia Di Lorenzo (1996) wordt de vrouw omschreven als zij die ‘de geest van haar kinderen vergiftigt, de maffiapsychologie en de maternale-symbolische cultuur van de maffiagemeenschap ondersteunt, die de cultuur van de vendetta doorgeeft, die haar kinderen opvoedt met maffiawaarden en die de belichaming is van de mafiosita, de maffia *way of life*’ (Siebert, 2001: 12). De

manier waarop het hier geformuleerd is, is misschien wat ongelukkig en ik zou het zeker niet voor mijn rekening willen nemen, maar het is wel een feit dat het vooral de moeder is die binnen het maffiagezin de continuïteit van het doorgeven van waarden garandeert, waarbij zij een centrale rol speelt bij de educatie en socialisatie van haar kinderen (Dino, 2004). Verschillende auteurs (Graziosi, 2001; Siebert, 2007; Ingrasci, 2007; Longrigg, 2007) die zich bezighouden met onderzoek naar de maffia in Italië en de VS, hebben gewezen op de traditionele rol van de maffiavrouw die als moeder haar kinderen 'maffia-waarden' onderwijst. Om deze opvoedingsgedachte uit te drukken wordt het werkwoord *inculcare* ofwel inprenten gebruikt dat goed weergeeft hoe waarden worden ingeprent die kinderen helpen om misdadige activiteiten te verrichten (Ingrasci, 2007: 51). Als vrouwen deze rol niet op zich hadden genomen dan was er nooit een maffiadynastie ontstaan die van generatie op generatie overging. Er was dus als het ware een vruchtbare ondergrond nodig waarbinnen vrouwen hun kinderen konden opvoeden tot geschikte gangsters (Longrigg, 1998). Ik heb een aantal jaren geleden zelf het proces van *inculcare* bij Curaçaose moeders die aan de onderkant leven, beschreven. Zo heb ik laten zien dat jongens door hun moeder van kinds af aan werd aangeleerd dat ze zichzelf moesten verdedigen tegen eventuele belagers, desnoods met geweld (Van San, 1998). In veel gevallen hadden de moeders in hun jeugd hetzelfde gedaan en gaven zij dit tijdens de opvoeding weer door aan hun kinderen.

De meeste criminologische studies laten zien dat criminaliteit van de ouders een belangrijke voorspeller is voor het feit dat kinderen in hun latere leven zelf delinquent gedrag ontwikkelen, wat beter bekend staat als intergenerationale overdracht. Sommige gezinnen blijken er in belangrijke mate aan bij te dragen dat er criminaliteit onder de kinderen binnen het gezin ontstaat (West, 1969, 1982; West & Farrington, 1973, 1977; Loeber & Dishion, 1982). Er zijn families waar misdaad een zekere traditie kent en als het ware van generatie op generatie wordt doorgegeven (Adams, 1973; West & Farrington, 1973; Elliott & Voss, 1974; Sutherland & Cressey, 1978; Poole & Regoli, 1979; Rutter & Giller, 1983; Angenent, 1991). Daarnaast wordt er gewezen op het bestaan van opvoedingstradities, die ertoe leiden dat waarden die crimineel gedrag bevorderen, worden doorgegeven.

Hoe dat er binnen maffiafamilies aan toe gaat, kan ik niet beoordelen omdat ik daar nooit onderzoek naar heb gedaan. Maar ik heb wel gezien hoe binnen Curaçaose gezinnen die aan de onderkant leven, waarden die gunstig staan ten aanzien van criminaliteit, werden doorgegeven door de ouders of er door hen in ieder geval weinig of niets werd gedaan om hun kinderen ervan te weerhouden de misdaad in te gaan. De ernstige mate van betrokkenheid van Curaçaose jongeren bij de criminaliteit heeft in de eerste plaats te maken met hun sociaaleconomische positie en hun gebrek aan kansen binnen de samenleving. Maar daarnaast is de criminaliteit van deze jongeren voor een belangrijk deel terug te voeren tot de manier waarop hun ouders tegen delinquent gedrag aankijken en wat zij daarover tijdens de opvoeding meegeven.

Aan het begin van deze bijdrage heb ik er reeds op gewezen dat vrouwen die zich aangetrokken voelen tot 'gevaarlijke' mannen, in veel gevallen jongens opvoeden tot 'gevaarlijke' zonen. Want naast het feit dat 'gevaarlijke' mannen onweerstaanbaar zijn, is het voor de vrouwen buitengewoon aantrekkelijk om een 'gevaarlijke' zoon te hebben. De aantrekkelijkheid schuilt vooral hierin dat 'gevaarlijke' zonen al op jonge leeftijd een bijdrage aan het gezinsinkomen kunnen leveren. Feit is namelijk dat Curaçaose vrouwen binnen de drugscene er bij de opvoeding van hun kinderen, zowel emotioneel als materieel, vaak alleen voor staan. De meeste mannen, hoe diep ze ook in de handel zitten, slagen er namelijk niet in om op regelmatige basis hun gezin te onderhouden. Dat heeft te maken met het feit dat de meesten het niet voor mekaar krijgen om opwaartse mobiliteit te maken binnen de handel en zij daarnaast in veel gevallen niet één, maar verschillende gezinnen te onderhouden hebben. De vrouwen blijven dus, wat hun inkomen betreft, voor een belangrijk deel op zichzelf aangewezen. Vanuit die optiek is het aantrekkelijk als hun zonen op jonge leeftijd een bijdrage leveren aan het gezinsinkomen en dat is in veel gevallen via het plegen van criminaliteit. Er is geen enkele moeder die bewust zal stimuleren dat haar kinderen zich op jonge leeftijd inlaten met criminaliteit. Maar wat wel veel voorkomt, is dat moeders oogluikend toestaan dat hun zonen er zich mee bezighouden, omdat het hen als moeder financiële voordelen oplevert.

Een ander punt waarom het aantrekkelijk is om 'gevaarlijke' zoon te hebben, is omdat deze al op jonge leeftijd kan optreden als hoeder en beschermer van het gezin. Vrouwen die een groot deel van hun leven in de nabijheid van drugscircuits doorbrengen, hebben er immers baat bij wanneer hun zonen hun mannetje kunnen staan. Maar daarnaast is het van belang dat de jongens, doordat in de meeste gevallen de vaders binnen deze gezinnen ontbreken, instaan voor de bescherming van hun moeder en jongere broertjes en zusjes. Om die reden wordt jongens van kleins af aan aangeleerd dat zij moeten waken over hun moeder en de rest van het gezin en wordt hen door hun moeder de vaardigheden bijgebracht die daarvoor noodzakelijk zijn.

Een derde reden waarom het aantrekkelijk is om een 'gevaarlijke' zoon te hebben, is omdat deze jonge man op zijn beurt weer buitengewoon aantrekkelijk is voor jonge vrouwen. Het is een bekend gegeven dat binnen de Curaçaose volksklasse mannen status halen uit de hoeveelheid kinderen die zij verwekken bij verschillende vrouwen. Hoewel moeders vaak kritiek uiten op de vaders van hun kinderen, hebben zij niet in de gaten dat zij ook bij hun zonen eenzelfde type gedrag stimuleren. Dit doen zij door hun zoon een kopie te laten zijn van zijn vader, die stoer de straat verkent en meisjes aan zich bindt, waar hij enkel een seksuele relatie mee aangaat. De moeders op hun beurt verwachten op geen enkel moment dat deze relaties zullen eindigen in een stabiele verbintenis.

Deze gezinnen zitten dus in een vicieuze cirkel waarbij vrouwen die deel uitmaken van de drugswereld, enerzijds de vaders van hun kinderen vaak

verafschuwen wanneer deze zich aan hun plichten als vader hebben onttrokken. Maar anderzijds blijven deze mannen aantrekkingskracht op hen uitoefenen om redenen die ik aan het begin van deze bijdrage heb genoemd. Tegelijkertijd blijkt dat deze vrouwen onbewust het gedrag dat zij verafschuwen bij hun mannen, in veel gevallen weer doorgeven aan hun zonen. Een man is immers pas aantrekkelijk als hij het niet te nauw neemt met de huwelijks trouw, als hij meerdere kinderen verwekt bij evenzoveel vrouwen en het aura uitstraalt 'gevaarlijk' te zijn. De vraag is nu wat er gedaan kan worden om deze vicieuze cirkel te doorbreken.

De moeder als verborgen kracht

Vrouwen hebben, zoals reeds werd betoogd, wel degelijk invloed op de criminaliteit van hun mannen en in het verlengde daarvan op hun kinderen. Zij zijn dus als het ware in veel gevallen medeverantwoordelijk voor het criminaliteitsprobleem dat hun kinderen veroorzaken. Maar de vraag is of zij niet ook een deel van de oplossing zijn, vooral omdat wij weten dat hun invloed bij de opvoeding doorslaggevend is.

De laatste jaren is er heel veel geëxperimenteerd met allerlei programma's waarvan gezinnen het onderwerp uitmaken. In de VS zijn onderzoekers (Yoshikawa, 1994; Tremble & Craig, 1995; Hawkinset al., 1995; Crowell & Burgess, 1996; Kumpfer et al., 1996) vanuit verschillende disciplines, en onafhankelijk van elkaar, tot een hele reeks conclusies gekomen over de mate van de effectiviteit van deze gezinsinterventies. Veel van deze onderzoeken zijn gebundeld in het standaardwerk van Sherman et al. (1998) over de *what works*-benadering. Wat uit deze onderzoeken naar voren komt, is dat hoe meer risicofactoren binnen het gezin tegelijkertijd worden aangepakt, hoe beter de resultaten van de interventie zijn. Een ander punt dat steeds terugkomt, is dat hoe vroeger men met de interventie start in het leven van het kind, hoe beter de resultaten zijn. Maar het meest veelbelovende resultaat zit in programma's waarbij er gewerkt wordt met langetermijnsteun aan de ouders (waarbij ouders tijdens huisbezoeken opvoedingsondersteuning krijgen, maar men hen ook helpt met scholing en werk) dit gecombineerd met voorschoolse activiteiten (waarbij kinderen, voordat ze naar school gaan, vaardigheden worden bijgebracht waarbij ook de ouders betrokken worden).

Het probleem met al deze zogenoemde effectieve interventies is echter dat zij allemaal, hoewel ze het tegendeel pretenderen, slechts marginale resultaten sorteren en het effect zich laat afmeten aan een beperkte vermindering van de recidive. Tot robuuste resultaten leidt er echter geen enkele. Het feit dat de meeste van deze programma's slechts beperkte resultaten opleveren heeft er vooral mee te maken dat de factoren die ertoe doen om de zojuist geschetste problemen het hoofd te bieden vooral van sociaaleconomische aard zijn. Om die reden ontkom je er niet aan om voor Curaçaose gezinnen die aan de onderkant leven, een robuust sociaal programma op te zetten, zowel in Neder-

land als op Curaçao, waarbij moeders over een hele reeks van jaren, en onder een strikte begeleiding, worden gecoacht. De bijzondere problemen waar we met deze groep voor staan, vallen immers eenvoudigweg niet op te lossen met kortlopende projectjes.

Ik heb laten zien dat er drie redenen zijn waarom het aantrekkelijk is voor Curaçaose moeders die aan de onderkant leven, om jongens op te voeden tot 'gevaarlijke' zonen. Als we er nu via interventieprogramma's in zouden kunnen slagen om een groot deel van deze aantrekkelijkheid weg te nemen dan zijn we een heel eind op weg in het tackelen van het probleem.

Wat in de eerste plaats is gebleken, is dat sommige moeders criminaliteit van hun zonen oogluikend toestaan omdat deze laatsten op deze manier een bijdrage leveren aan het gezinsinkomen. Wanneer men er echter in het kader van het sociaal programma dat ik voorsta, in slaagt om de moeders langdurig te begeleiden op het gebied van scholing en werk, waardoor zij zelfstandig voldoende inkomen kunnen verwerven om hun gezin te onderhouden, zou dit in belangrijke mate de noodzaak wegnemen om via hun zonen extra inkomsten te ontvangen. Het robuust sociaal programma moet dus in eerste instantie de nadruk leggen op de educatie van moeders via programma's waarbij de nadruk ligt op scholing en werk. Belangrijk daarbij is om deze vrouwen zodanig op te leiden dat zij statusverhogend werk kunnen doen. Hiermee wil ik niet zeggen dat men er naar zou moeten streven om deze vrouwen op te leiden tot dokter, advocaat of notaris. Maar er zijn genoeg beroepen die binnen deze groep statusverhogend werken, zodat de aantrekkelijkheid van de drugseconomie als vanzelf minder zal worden.

Wanneer de moeders in staat zijn om zelfstandig voldoende inkomen te vergaren, zal dat tot gevolg hebben dat de gezinnen minder afhankelijk blijven van de heersende drugscircuits, waardoor de behoefte aan bescherming van moeders door hun 'gevaarlijke' zonen, het tweede punt dat ik heb genoemd, minder dringend wordt. Maar daarnaast is het van belang dat de straatcultuur waar deze jongens deel van uitmaken, kan worden doorbroken. Verschillende auteurs hebben zich gebogen over de vraag op welke manier men erin kan slagen om de schoolomgeving zodanig aantrekkelijk te maken dat men jongeren uit achterstandswijken meer aan de school kan binden waardoor zij minder vaak verzuimen, betere prestaties leveren en minder optrekken met jongeren die in de buurt rondhangen. Daarnaast is er een hele reeks programma's ontwikkeld waarbij gewerkt wordt met voorschoolse en naschoolse educatie, die wisselende successen oogsten. Samen met mijn collega Jan de Boom ben ik op dit ogenblik bezig met de afronding van een onderzoek naar schooluitval onder Antilliaanse jongeren, en wat daaruit naar voren komt, is dat een van de belangrijkste redenen waarom jongeren falen op school en waarom het voor leerkrachten zo ontzettend moeilijk is om daar iets aan te doen, veel te maken heeft met het feit dat de moeders van deze jongeren niet of nauwelijks betrokken zijn bij de schoolcarrière van hun kinderen. Spijbelen wordt in veel gevallen door de moeders getolereerd, probleemgedrag van de

kinderen wordt goedgepraat en het komt niet zelden voor dat de moeders zich zij aan zij met hun zonen of dochters tegen de schooldirectie keren wanneer jongeren op de vingers worden getikt. Als onderdeel van het sociaal programma dat ik de komende jaren voor de Antillianengemeenten wil gaan uittekenen, is het van belang om moeders strikt en langdurig te begeleiden om zo hun betrokkenheid bij de schoolcarrière van hun kinderen te vergroten. Dit kan men doen door bijvoorbeeld activiteiten voor de moeders te organiseren op de school van hun kinderen. Op verschillende plaatsen worden dergelijke activiteiten al georganiseerd maar te weinig op structurele basis en niet ingebed in een grootschalig sociaal programma.

Een ander punt dat ik heb genoemd, is de noodzaak die bij jongens bestaat om op jonge leeftijd vader te worden en in de loop van hun leven een hele reeks kinderen te verwekken bij evenzoveel vrouwen. De status die met het vaderschap gepaard gaat, zorgt er immers voor dat de man iemand is binnen de gemeenschap, ook al leeft hij aan de onderkant. Bij meisjes bestaat eveneens de druk om op jonge leeftijd moeder te worden omdat hen dat, om dezelfde reden als bij de jongens het geval is, status oplevert. Als onderdeel van het sociaal programma dat ik voorsta, is het daarom van belang om moeders opvoedingsondersteuning te bieden, al is dat niet zo eenvoudig als het lijkt. Kort geleden is door Marcel van Aken (2009) verslag gedaan van een grootschalig onderzoek naar opvoeding bij gezinnen in Nederland. Uit dat onderzoek blijkt dat naarmate kinderen ouder worden, en al helemaal wanneer zij de adolescentie leeftijd bereiken, zij een steeds grotere stempel op de opvoeding drukken. In feite is dit een bevestiging van wat door de ontwikkelingspsycholoog Belsky (1984) in de jaren tachtig op basis van zijn onderzoeken reeds is geconcludeerd. De conclusie die Van Aken hier aan verbindt, is dat veel te gemakkelijk wordt gezegd dat ouders een probleemjongere maar weer moeten gaan opvoeden. Naarmate het kind dichter tegen de adolescentieperiode aanzit, is dat immers niet meer zo gemakkelijk. Toch denk ik dat het gezien de problematiek waar we met deze groep voor staan, van belang is om zwaar in te zetten op opvoedingsondersteuning, waarbij vooral de nadruk wordt gelegd op seksualiteit en het aangaan van relaties. Het is van het grootste belang dat moeders vaardigheden worden bijgebracht om hun dochters weerbaar te maken tegenover 'gevaarlijke' mannen, zodat zij het krijgen van kinderen langer kunnen uitstellen. Daarnaast moet worden nagegaan hoe kan worden voorkomen dat moeders hun zonen blijven opvoeden tot 'gevaarlijke' mannen.

Maar er zijn ook andere maatregelen nodig. Hoe hard men er ook naar streeft om zwangerschappen op jonge leeftijd tegen te gaan, ze zullen altijd blijven bestaan, vooral omdat hulpverleners er zelden bij zijn wanneer deze tot stand komen. Daarom is het van belang dat de overheid faciliteert dat jonge moeders naar school kunnen blijven gaan, zodat ze een betere toekomst voor zichzelf kunnen opbouwen. Dit kan gebeuren door hen als schoolgaande moeder te coachen, samen met scholen alternatieve vormen van leren te ontwikkelen en kinderopvang goed te regelen. Wanneer meisjes zichzelf ontwikkelen, hebben ze immers geen kind meer nodig om iemand te zijn en redden ze het ook wel

zonder die 'gevaarlijke' man in hun leven. Om dit voor elkaar te krijgen is het dan ook van het grootste belang om voluit in te zetten op de educatie van deze jonge vrouwen.

Aan het eind van deze bijdrage gekomen wil ik nogmaals benadrukken dat de komende jaren alles in het werk moet worden gesteld om de vicieuze cirkel te doorbreken waarin veel Curaçaose gezinnen zitten die aan de onderkant leven. Vrouwen, zoals Linda Milito, die zich aangetrokken voelen tot gevaarlijke mannen, van wie zij weten dat hij er, naast haar, verschillende andere vriendinnen op nahoudt, die ondanks alles toch aan hem verknocht blijven en bereid zijn om alles voor hem te doen, ook als ze daarmee de grenzen van de wet overschrijden, moet een helpende hand aangereikt worden.

De belangrijkste lijn waarlangs het sociaal interventieprogramma moet lopen, is er een waarbij de vrouw als verborgen kracht wordt ingezet bij de oplossing van de problemen. Vrouwen zijn immers de opvoedsters die kunnen voorkomen dat hun zonen opgroeien tot 'gevaarlijke' mannen. Daarnaast ligt het in hun handen om te voorkomen dat hun dochters zich vroeg of laat aangetrokken zullen voelen tot weer andere 'gevaarlijke' mannen. De vrouw als verborgen kracht is de enige die het tij kan keren bij de bestrijding van het bijzondere criminaliteitsprobleem waar we met deze groep voor staan.

Noten

- * Dit artikel is een verkorte weergave van de oratie van Marion van San, uitgesproken op 28 september 2009 aan de Universiteit Utrecht. Marion van San is hoogleraar Jeugd en Educatie van Antillianen aan de Universiteit Utrecht. Contact: m.vansan@uu.nl.

Literatuur

- Adams, R. (1973). Differential association and learning principles revisited. *Social Problems* 20, 458-470.
- Allum, F. (2007). Doing it for themselves or standing in for their men? Women in the Neapolitan Camorra (1950-2003). In: Fiandaca, G. (ed.), *Women and the mafia. Female roles in organized crime structures* (pp. 9-17). New York: Springer.
- Angenent, H. (1991). *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Arlacchi, P. (1993). *Leven in de maffia. Het verhaal van Antonino Calderone*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development* 55, 83-96.
- Block, A. (1979). Aw! Your mother's in the mafia: women criminals in progressive New York. In: Adler, F. & Simon, R.J. (Red.), *The criminology of deviant women* (pp. 180-195). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Bovenkerk, F. (2003). Emancipation of women and organized crime. In: Van Beek, W.E.A., Fumerton, M.A. & Pansters, W.G. (Red.), *Meeting culture. Essays in honour of Arie de Ruijter*. Maastricht: Shaker Publishing.

- Carpenter, T. (1992). *Mob girl: a woman's life in the underworld*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Crowell, N.A. & Burgess, A.W. (1996). *Understanding violence against women*. Washington, DC: National Academy of Sciences.
- Denissen, J., Aken, M. van & Dubas, J. (2009). It takes two to tango: How parents' and adolescents' personalities link to the quality of their mutual relationship. *Developmental Psychology* 45, 928-941.
- Di Lorenzo, S. (1996). *La grande madre mafia. Psicoanalisi del potere mafiosi*. Parma: Pratiche Editrice.
- Dino, A. (2004). Women and mafia, *Narcomafie*, Dizionario di Mafia en Antimafia.
- Durante, G. (1998). *The company she keeps*. Nashville, TN: Celebrity Books.
- Edmonds, A. (1993). *Bugsy's baby: The secret life of mob queen Virginia Hill*. New York, NY: Birch Lane.
- Elliott, D.S. & Voss, H. (1974). *Delinquency and dropout*. Lexington, DC: Heath.
- Graziosi, M. (2001). Women, the mafia and legal safeguards. *Forum on Crime and Society* 1, 129-134.
- Hawkins, J.D., Arthur, M.W. & Catalano, R.F. (1995). Preventing substance abuse. In: Tonry, M. & Farrington, D. (Red.), *Building A SAFER SOCIETY. Crime and justice*, vol. 19. Chicago: University of Chicago Press.
- Ingrasci, O. (2004). Mafia women and the criminal justice system in contemporary Italy. *eNewsletter Organised Crime*, 1-21.
- Ingrasci, O. (2007). Women in the 'Ndrangheta': the Serraino-Di Giovine case. In: Fiandaca, G. (Red.), *Women and the mafia. Female roles in organized crime structures*. Springer: New York, 47-52.
- Kumpfer, K., Molgaard, V. & Spoth, R. (1996). The strengthening families program for the prevention of delinquency and drug use. In: Peters, R.D. & McMahon, R.J. (Red.), *Preventing childhood disorders, substance abuse and delinquency*. Thousand Oaks: Sage.
- Loeber, R. & Dishion T. (1982). Early predictors of male delinquency: a review. *Child Development* 53, 1431-1446; *Psychological Bulletin* 94, 1983, 68-99.
- Longrigg, C. (1998). *Mafia women*. London: Vintage.
- Longrigg, C. (2004). *No questions asked. The secret life of women in the mob*. New York: Miramax Books.
- Longrigg, C. (2007). Women in organized crime in the United States. In: Fiandaca, G. (Red.), *Women and the mafia. Female roles in organized crime structures*. Springer: New York, 235-282.
- Milito, L. (2003). *Mafia wife. My story of love, murder and madness*, New York: Avon Books.
- Poole E.D. & Regoli, R.M. (1979). Parental support, delinquent friends and delinquency: a test of interaction effects, *Journal of Criminal Law and Criminology* 70(2), 188-193.
- Rutter, M. & Giller H. (1983). *Juvenile delinquency: trends and perspectives*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Sherman, L.W., Gottfredson, D., MacKenzie, D., Eck, J., Reuter, P. & Bushway, S. (1998). *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising*. College Park MD: Department of Criminology and Criminal Justice, University of Maryland.
- Siebert, R. (1996). *Secrets of life and death. Women and the mafia*. Londen, New York: Verso.
- Siebert, R. (2001). *Mafia and anti-mafia. Concepts and individuals* (pp. 1-19). Grenoble: European Consortium for Political Research.
- Siebert, R. (2007). Mafia women: The affirmation of a female pseudo-subject. The case of the 'Ndrangheta'. In: Fiandaca, G. (Red.), *Women and the mafia. Female roles in organized crime structures*. Springer: New York, 19-45.
- Sutherland, E.H. & Cressey, D.R. (1978). *Principles of criminology*. New York: J.B. Lippincott.
- Tremble, R. & Craig W. (1995). Developmental crime prevention. In: Tonry M. & Farrington, D. (Red.), *Building a safer society. Crime and justice*, vol. 19. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Van San, M. (1998). *Stelen en steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Van San, M., Boom, J. de & Wijk, A. van (2007). *Verslaafd aan een flitsende levensstijl. Criminaliteit van Antilliaanse Rotterdamers*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- West, D.J. (1969). *Present conduct and future delinquency*. Londen: Heinemann.

- West, D.J. (1982). *Delinquency: its roots, careers and prospects*. Londen: Heinemann.
- West, D.J. & Farrington, D.P. (1973). *Who becomes delinquent?* Londen: Heinemann.
- West, D.J. & Farrington, D.P. (1977). *The delinquent way of life*. Londen: Heinemann.
- Yoshikawa, H. (1994). Prevention as cumulative protection: Effects of early family support and education on chronic delinquency and its risks. *Psychological Bulletin* 115, 30-40.